

TEZER ÖZLÜ'NÜN ESERLERİNDE OTOBİYOGRAFİK ANLATIM

Nurcan ANKAY*

ÖZET

Tezer Özlü, Türk edebiyatının, kendini yaşam karşısında duyarlı bir üslûpla savunan önemli yazarlarından biridir. Yazarın iki romanında ve bir öykü kitabında, toplum kurallarına başkaldıran bir kadın duyarlılığını öne çıkaran bir ses vardır. Eserlerinde kendisini odağa alarak bireyin topluma yabancılaşmasını ele alan Özlü'nün vazgeçilmez iki izleği yaşam ve ölüm olarak belirir. Roman ve öykü dünyasını, gündelik yaşamı ve çevresindekilerin tutum ve davranışları üzerine inşa etmesi, onu önemli ölçüde otobiyografik kılar.

Anahtar Kelimeler: Tezer Özlü, otobiyografik anlatı, yazarsal ben, yabancılaşma, ölüm, intihar.

AUTOBIOGRAPHIC NARRATION IN THE WORKS OF TEZER ÖZLÜ

ABSTRACT

Tezer Özlü who has a sensitive way of self-defending through writing, is one of the considerable authors in contemporary Turkish literature. She handles a feminal voice that rises against society in her two novels and one short story collection. The alienation of the individual from society is one of the prominent themes in her works. The axis of her works consists of dualism between the life and the death. Due to reflecting strong traces from her life Özlü's works has an autobiographic character that puts forward herself.

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, nurcanankay@mynet.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Key Words: Tezer Özlü, autobiographic narration, authorial self, alienation, death, suicide.

GİRİŞ

Türk Edebiyatının, erken yaşta yitirdiği özgün yazarlarından biri olan Tezer Özlü, 1943'te Simav'da doğmuştur. Ortaöğrenimini İstanbul Avusturya Kız Lisesi'nde görmeye başlar, ancak okulunu bitirmez. Almanca çeviriler yapan Özlü'nün hikâyeleri 1960'dan sonra çeşitli dergilerde yayımlanır (NECATİGİL 2000:309). Özlü, bu öykülerini *Eski Bahçe* (1978) adıyla kitaplaştırır. *Eski Bahçe*, yazarın ölümünden sonra, kitaplaştırmadığı diğer öykülerle birlikte basılarak, *Eski Bahçe-Eski Sevgi* (1987) adıyla yayımlanır. Özlü'nün ilk romanı, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'dir. Yazar, bu eserde, bir "şok" u anlattığını dile getirir. Kafka, Svevo ve Pavese'nin izlerini sürdüğü ve *Bir İntiharın İzinde* (1983) adıyla Almanca olarak yazdığı kitabını ise, *Yaşamın Ucuna Yolculuk* adıyla 1984'te, Türkçe olarak yeniden yayımlar.

Yazarın ölümünden sonra, günlükleri ve notları, *Kalanlar* (1990) adıyla, dostu Leyla Erbil'e yazdığı mektuplar ise Erbil tarafından *Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar* (1995) adıyla yayınlanmıştır. Hakkında yazılan yazıları ise, Sezer Duru, *Tezer Özlü'ye Armağan*'da (1997) toplamıştır. Yine Sezer Duru, Özlü'nün Almanca kaleme aldığı senaryo metni *Zaman Dışı Yaşam*'ı (1998) Türkçeye çevirmiştir (NECATİGİL 2000:309).

"İnsan ilişkilerini değiştirmek için" (YUY, s.52)¹ yaşadığını belirten Özlü, sınırlarla kısıtlanan hayatı sevmemiş, kendi sınırsızlığını kurmak, özgür olmak, içine hapsediği evlerden, soğuk gecelerden, değiştiremediği insan ilişkilerinden kaçmak, gitmek istemiştir. İlk eseri olan *Eski Bahçe*'deki öykülerinde, bilinçle bilinçaltı sürekli yer değiştirir. Yazarın çocukluğuna da indiği ilk öyküleri, Özlü'nün yazarlık gelişiminin izlenmesi açısından dikkat çekicidir.

Özlü, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde -kendisinin de belirttiği gibi- bir şoku anlatmıştır. Bu şok, taşradan İstanbul'a gelen, Müslüman mahallelerinde yaşadığı halde, Hristiyan okulunda, başka

¹Özlü'nün eserlerinden yapılan alıntıların sayfa numaraları, Özlü'nün eserlerinin (*Çocukluğun Soğuk Geceleri* ÇSG, *Eski Bahçe-Eski Sevgi* EB-ES, *Kalanlar* K, *Yaşamın Ucuna Yolculuk* YUY, *Zaman Dışı Yaşam* ZDY şeklinde kısaltılmış), kaynakçada belirtilen baskılarına aittir. Eser isimleri, baş harfleri alınarak kısaltılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009

bir dilde eğitim gören, yaşadığı çevreyle, okuduğu Batı arasında kalan bir Türk kızının şokudur. Evindeki sevgisizliğin farkında olan bu kız, evinden kaçmak ister, “*çünkü bu evlerde süren durgun yaşamın, sevgisiz yaşamın, iç içe yaşamın düşündüğüne uymadığının şokunu yaşar. Okuldan kaçmak ister, çünkü okul karanlık bir kilisedir. Okulda öğretilen birçok yalan, gerçek yaşamda hiçbir zaman gerekmez*” (ÖZLÜ 1997:145).

Yaşamın Ucuna Yolculuk, Özlü'nün artık olgun bir kadın olarak, Kafka'nın Svevo'nun, Pavese'in² izini süren ben-anlatıcısının öyküsüdür. Eser on günlük bir yolculuğu konu alır. Kafka'nın iziyle başlayan yolda yazar, Svevo'nun yaşadığı mekânı ve onun kızını da bularak Pavese'ye ulaşır. Eser, Pavese'nin intihar ettiği otelin ve romanlarına konu ettiği kişilerin bulunmasıyla son bulur. *Zaman Dışı Yaşam* ise, Özlü'nün eserlerinden hareketle, aynı karakter olan kadının odağa alınmasıyla yazılmıştır.

Özlü, eserlerinde, topluma ve toplum kurallarına ayak uyduramayan, kendi özgür sınırlarını çizmek isteyen, bireyin yabancılaşmasını anlatmıştır. Eserlerindeki ana karakter, Özlü'nün romanlarına ve öykülerine uyarladığı kendi profilidir. Eserlerindeki isimler ve mekânlarla, Özlü'nün aile ve arkadaş çevresi ile yaşadığı mekânların birbirleriyle örtüşmesi, bu yargıyı doğrular niteliktedir.

Özlü, anlatılarında daha çok otobiyografik bir anlatım kullanır. Bir bakıma, kendini, yazdıklarının öznesi yapar ve okurun, tüm anlatılarında bu özneyi takip etmesini ister. Bütün anlatılarındaki ana kahraman kendisidir ve anlatılanlar, onun yaşamının farklı zaman

² Franz Kafka (1883 Prag-1924 Viyana) Çek kökenli Avusturyalı hikâye ve roman yazarı. Özgün bir üslup geliştirdiği hikâye ve romanlarında geç burjuva dönem insanının yalnızlığını, kendi kendine yabancılaşmasını ve iletişimsizliğini dile getirmiştir. Bilgi için bakınız: Aziz Çalışlar, **Türk ve Dünya Edebiyatçıları**, Cilt 2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988, s.304.

Italo Svevo (1861 Trieste-1928 Mottali Livenza) Asıl adı Hector Schmitz olan İtalyan romancı. Burjuva bilinç bunalımının bir anlatımı olarak Svevo'nun yapıtları çok ilgi görmüştür. Svevo'da hep özyaşamsal çizgiler taşıyan kendini çözümleme işi, içmonolog tekniğiyle, Svevo'nun İtalyan edebiyatına kazandırmış olduğu, dış gerçekliğin kahramanın içdüşünmesi yoluyla kesintiye uğraması tekniğiyle yürütülür. Bilgi için bakınız: Aziz Çalışlar, **Türk ve Dünya Edebiyatçıları**, Cilt 4, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988, s.199.

Cesare Pavese (1908 Stefano Belbo-1950 Torino) İtalyan hikâyeci ve lirik şair. Pavese'nin özellikle son romanlarında kendi sanatının temel öğeleri ile savaş öncesi ve savaş sonrası İtalya'sının insanî ve toplumsal sorunsalı eleştirel bir bakışla bir araya gelir. *Günce*'sinde insanların birlikte yaşamına ilişkin mutlak idealin gerçekleşmemesi ve insanın tek başına kalması motifine rastlanır. Bilgi için bakınız: Aziz Çalışlar, **Türk ve Dünya Edebiyatçıları**, Cilt 3, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988, s.330.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

ve olaylara yansımalarıdır. İlk anlatısı *Eski Bahçe*'den son anlatısı *Zaman Dışı Yaşam*'a kadar, okur, sürekli yazarın 'ben'iyile karşı karşıyadır. Bu 'ben'ler, "duyusuzlaşmış sözcüklerle yapılan değerlendirmelerin işlevsizliğinin farkındadırlar" (DEMİRKIRAN 2009:17).

1. Otobiyografik Anlatı

Kimi metinlerde ben-anlatıcının kullanılması, okuru anlatıların otobiyografik olduğu ya da otobiyografik unsurlar taşıdığı fikrine götürebilir. Ancak her ben-anlatıcı birebir yazarı ifade etmeyebilir. Dolayısıyla, her ben-anlatıcı kullanılan metin, otobiyografik değildir. "[O]tobiyografi metninde basit bir hatırlama çabasından daha ötede, bir anlatının inşa edilmesi söz konusudur"(YAKIN 2003:132). Otobiyografik roman ise, yazarın kendisini betimlediği anlatılardır. Mehmet Narlı, konuyla ilgili şu retorik soruyu sorar: "[A]nlatıya dayanan bir metni, yazarının kendine uyguladığı bir terapi gibi algılayıp simgesel veya göstergesel kazılar yaparak ulaştığımız şey otobiyografiden başka bir şey midir?"(NARLI 2009:902). İncelenen anlatıya, 'yazarın kendine uyguladığı bir terapi' gözüyle bakılması, okuru, okuduğu metnin otobiyografik olduğu fikrine rahatlıkla ulaştırabilir. Çünkü "*Romanın içinde her zaman otobiyografiden gelen bir bilgi, felsefe ve hikâye vardır. Bu yanılla anlatılan her hikâye, "anlatısal bir ben"dir*" (NARLI 2009:908). Yazar, metne, kendi 'ben'ini yerleştirebilir, okurdan da bu beni çözümlemesini isteyebilir. "*Otobiyografik teknikte yazılmış bir anlatının temel özelliği, anlatıcının hikâyesinin konusu olmasıdır*" (ASLAN 2008:238). Kendini hikâyesine konu eden bir yazar da muhtemelen ben-anlatıcıyla anlatısını şekillendirecektir. Ancak, Celal Aslan'ın belirttiği gibi, "*Ben-anlatıcının bulunduğu metinlerde anlatıcı, yazarın gerçek kişiliğinin taşıyıcısı değilse bu anlatılar otobiyografik metin sayılmazlar. Otobiyografik metinler bizzat yazarın kendisini ve 'yaşantı'sına dair aktarımlarını içerir*" (ASLAN 2008:238).

Narlı'nın sorusuna karşılık, ben-anlatıcının, otobiyografik anlatım dışında kullanımıyla ilgili Bilge Karasu'nun şöyle bir sorusu vardır: Ben-öyküsel anlatım, "*'Ben' demese inandıramayacağı şeyleri yutturmak için yazarın kullandığı bir düzen, bir kolaya kaçış mıdır?*" (KARASU 2006:129).

Aslında cevabını içinde barındıran bu iki soru, otobiyografik anlatının ben-anlatıcısının anlatısıyla, tamamen kurguya dayalı ben-anlatıcının anlatısının farkını bize sunar. Karasu, sorusuna cevap sayılabilecek ifadesini şöyle dile getirir: "*'Ben' hikâyecisi hep, bir işin, bir olayın içyüzünü anlatan, yaşamayanların bilmeyeceği*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

olağanüstü birtakım şeylerin yazarı değildir” (KARASU 2006:129). Çünkü “ ‘Ben’ edebiyatı ölçüsünde yazarına, kişilerin üstünde, eserin ötesinde bir durumda olma olanaklarını verir” (KARASU 2006:130). Bu ifadeler de ben-anlatıcının, yazarın dışında bir anlatıcı da olabileceğini gösterir. Yazar, olayları ve metni “ben” üzerinden anlatabilir ancak bu anlatımıyla otobiyografik anlatıya geçiş yapmış sayılmaz.

Mehmet Narlı'ya göre, “*insanın doğumuyla ölümü arasındaki hayatı, tek ve parçalanamaz bir öyküdür ve bu tek öyküyü bütünüyle anlatan bir roman yoktur. Dolayısıyla otobiyografi yazıldığı andan itibaren kendisinden uzaklaşmaya başlar. Roman da yazıldığı andan itibaren yazarın kendisi olmaya doğru yol alır*” (NARLI 2009:908). Mustafa Şerif Onaran ise Narlı'nın bu söylediklerine yakın bir ifadeyle, ben-anlatıcıyla ilgili şunları belirtir: “*Bir yazar en iyi kendini tanıyabilir. Bu bakımdan kendinden yola çıkmak, “ben-anlatıcı”nın işini kolaylaştırabilir*” (ONARAN 2006:133). Ancak bu ben-anlatım bir çeşit anı-itiraf olacağı için, anlatıcıyı zora sokabilir.

William Randall, otobiyografik bellek ve anlatıyla ilgili şunları söyler: “*Otobiyografik anlatıda, anlatıcıyı olgudan esere götüren dürtü, “benlik duygu(su) için elzemdır. Otobiyografik belleğ(imiz)in bozulması için nedenler olduğu zaman, kişiliği(miz) de bozulur*” (RANDALL 1999:225). Bu kişilik bozulması, anlatıcının metinlerine de yansiyacaktır. Bu ifadelerin de belirttiği gibi, “*her tür yazma (gerçek otobiyografi dışında) otobiyografik dürtüye bir tepki gösterme yoludur*”(RANDALL 1999:231).

Tezer Özlü'nün anlatılarında, ‘yaşantısına dair aktarımları’ açık bir şekilde görülür. “*Otobiyografik romanın sabit Ben’i geçmiş hayatını araştırdığı ve tekrar ürettiği için bu Ben aynı zamanda kendisinin eski aşamalarına da bakmaktadır*” (HAMBURGER 2006:116). Özlü de, anlatılarında kendi eski aşamalarına bakarken, zaman kırılmalarına yoğun bir biçimde başvurmuş, eserlerini kronolojik bir metinden ziyade, dağınık bir anlatı şekline getirmiştir. Bu dağınıklığın Özlü'nün eserlerine aynı zamanda bir bilinç akışı kattığı söylenebilir.

“*Sözcüklerim olmadan o gökyüzüne nasıl dayanabilirdim.*” (YUY, 20) diyen Özlü, eserlerinde, o gökyüzünün altında yaşadıklarını ve duyduklarını kaleme almıştır. Yazarın eserlerindeki kişiler ve mekânlarla, yaşamındakiler arasında güçlü bir ilişki kurmak mümkündür. Özlü'ye göre zaten yeterince öykü vardır. O halde onun yeni bir öykü yazmasına gerek yoktur. Yazar, anlatılarındaki bu tutumuyla ilgili yorumunu şöyle ifade eder: “*Yerler ve kişiler gerçek değil, düşünülmüştür denen kitap ve filmleri sevmiyorum. Hiçbir şeyi*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

bulmak mümkün değildir” (YUY, 87). Hiçbir şeyi bulmak mümkün olmadığından, yazar, anlatısında kendisine döner ve şöyle der: “*O an, söyleyebileceğim kadarını söylemeye karar veriyorum. Yazmaya. Bağırarak, haykırmak için başka olanak yok. İşte bağırıyorum. Ve beni duyan gene benim*” (YUY, 35). Bu ifadeden, Özlü’nün, anlatı yazmayı bir haykırma/bağırma biçimi olarak yorumladığı çıkarılabilir. Ancak Narlı, hayat ve roman arasında bir boşluk, derin bir fark olduğuna değinir ve şöyle der: “*Hayatla roman arasında yalnızca estetik boşluk yoktur; her şeyden önce roman, bitmiş bir birlik; hayat ise uçları açık bir zamandır*” (NARLI 2009:904).

O halde Özlü, eserlerinde, uçları açık olan hayatının, bitmiş olan birliklerini anlatılaştırmıştır denebilir. Çünkü yazar haykırmalı, içindeki bütün sözcüklerden kurtulmalıdır: “*sözcüklerin tümü içimden çıkmadan bir an bile uyuyamam*” (YUY, s.44). Yazarın, *Yaşamın Ucuna Yolculuk* adlı eserinde, Kafka, Svevo ve Pavese’nin izinde gerçekleştirdiği on günlük yolculuğunda uyuyamamasının nedeninin bu olduğu söylenebilir.

Özlü, Berlin’den Leylâ Erbil’e yazdığı bir mektubunda, eserlerinin iç dünyasına dönük olmasının nedenini şöyle açıklar: “*Artık bir roman yaratmak, insanlar, tipler çizmek bana çok gereksiz görünüyor. Alabildiğine iç dünyanı anlatabilirsen ne âlâ*” (ERBİL 2001:25).

Leylâ Erbil de, Özlü’nün, özyaşam anlatıyı, onu sanat katında yoğurmayı çok iyi bilerek kullandığını belirtir (ERBİL 2001:18). Kürşat Başar ise, Özlü’nün anlatılarıyla ilgili şu yorumda bulunur: “*Bütünüyle özyaşamsal bir anlatı olan Tezer Özlü yazısı hep kendine odak aldığı birinci tekil kişinin yaşamından kesitler sunar*” (BAŞAR 1986:44).

2. Aile Bireyleri’nin Eserlere Yansıması

“*Aynı dili konuşan iki kişi yok.*” (YUY, 12) diyen Özlü, eserlerinden anlaşılacağı üzere, ailesiyle de aynı dili konuşamamıştır. Özlü’nün kalabalık bir ailesi yoktur. İş hayatındaki müfettişlik görevini evinde de devam ettiren bir baba, aslında çocuklarına çok da yakın olmayan bir anne, evin tüm kirli yükünü sırtlayan babaanne Bunni evin büyükleridir. Çocuklar ise, kitaplarıyla yaşayan ağabey Demir, aynı aileyi, aynı okulu hatta çocuklukta aynı çökmüş karyolayı paylaşmalarına rağmen, olayları farklı yorumlayan ve çevreye daha rahat ayak uyduran kız kardeş Süm(Sezer Duru)dür. Özlü, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*’nde ailesiyle ilgili şöyle der: “*Evde altı kişi oturuyoruz. Ortası iyice çökmüş demir bir karyolayı Süm ile paylaşıyorum*” (ÇSG, s.8).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Çok geçmeden önce ağabey Demir, ardından da Süm ve baba İstanbul'a gider. Bir yıllık bir sürecin ardından Tünk (Tezer) ve annesi de İstanbul'a gelir. Tünk burada, Süm'ün de gittiği bir Hıristiyan okuluna yazılır.

Özlü, 'aslında hiçbir evi sevmeyen' biridir. Bu yüzden, evlendikten sonra düzenli bir aile ilişkisi kuramamış, eşleri tarafından bir bakıma yalnız bırakılmış, aynı zamanda kendisi de onları yalnız bırakmıştır. Bu yalnızlığı, yazarın çocukluğunun soğuk gecelerinde aramak gerekir. Sahip olduğu bütün ailelerine karşı olan bu yabancılığını yazar, *Kalanlar*'da şöyle dile getirir:

“İçerisinde severek yaşayabileceğim arka dünyalardan kopma köklerim olabilirdi. Annem ve babam gibi, tüm kentler, ülkeler, günler, geceler, her gökyüzü de yabancı kaldı bana” (K, s.44).

Sabih Özlü, bir zamanlar beden eğitimi öğretmenliği yapmış olan ve içinde ordu sevgisi besleyen bir babadır. Bu nedenle evinde de bu ordu düzenini ister. Çocuklarını sabah düdüğünü öttürerek uyandırır. Yazar, babasının bu askeri tavrını şöyle eleştirir: *“Babamın kuşağındaki Türk erkekleri ne büyük bir ordu ve askerlik sevgisi besliyorlar”* (ÇSG, s.7). Askerlik ve ordu sevgisinin yanında baba, okul hayatındaki düzeni de ailesinde görmek ister. Evin bir yerinde Atatürk köşesi kurulmuştur ve baba, millî bayramlarda tüm aile halkının burada İstiklal Marşı'nı okumasını ister. Ancak çocukları buna pek gönüllü değildir. Babasının bu yaşam tarzı için Özlü, daha sonrasında şunları belirtir: *“Babam ölemiyor, çünkü yaşamaya başlamadı”* (K, s.52).

Babasının yaşamadığını düşünen Özlü, annesi ve babası arasındaki soğukluğun ve iletişimsizliğin farkındadır. *“Babamla annem arasında hiçbir sıcaklık, hiçbir sevgi yok”* (ÇSG, s.11) sözleriyle, yaşadığı sevgisiz ve soğuk ortamın anlatıcılığını yapar. Tüm bunlara rağmen Özlü, daha sonra Leylâ Erbil'e yazdığı bir mektubunda, *“Babamın gerçekçiliği, her şeye olumlu sarılışı bize ne kadar büyük bir direniş kazandırdı.”* (ERBİL 2001:49) yorumunda bulunur.

Anne Nimet Özlü, Tezer Özlü'nün eserlerinde en az anılan aile bireyidir. Yazar annesinden bahsettiği cümlelerinde, onda bulduğu korunma duygusunu dile getirir: *“Geceleri anneme sokulunca hem soğuktan korunuyorum, hem de yalnızlıktan”* (ÇSG, s.8). *Yaşamın Ucuna Yolculuk*'ta ise yazar, annesini anımsadığı bir anda annesini şöyle niteler: *“İlk kez annemi düşünüyorum. Yaşamını kendine özgü sessizlik içinde sürdüren, o kimseye benzemeyen kadını”* (YUY, s.46).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Yazarın babasına karşı duyduğu sevgisizliği, onu annesine daha yakın kılar. Ancak annesiyle de iletişimsizlik içerisinde. Özlü'nün babasına karşı olan olumsuz duyguları eserlerdeki anne imgesinin de silik durmasına neden olmuştur. Baba, anneyi gerisinde bırakmış, yazar için görünmez kılmıştır. Özlü, annesinin babasıyla evlendiği için, ömür boyu idam cezasına çarptırıldığını düşünür (K, s.35). Nurdan Gürbilek'e göre, anne ve baba, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'ne, "sevginin ya da öfkenin yöneldiği birer yüzden, ruhsal birer içerikten çok, sanki sırf kamusal bir dünyanın, ideolojik bir aygıtın temsilcileri olarak girmiştir" (GÜRBİLEK 1999:67-68).

Özlü eserlerinde babaannesi Bunni'yi anlatırken, onun inançlı biri oluşuna dikkat çeker. Evin en yaşlısı olduğu halde, Bunni'nin tüm uğraşısı yıkamak, kül dökmek, pislik temizlemektir. Aile büyüğü imajından çok, Bunni, ezik bir yaşlı kadın görünümündedir. Ancak, Özlü tarafından Babaanne, daha çok çocuklukta gördüğü, karnına bıçak dayadığı haliyle anımsanır:

"Hep mutfakta, midesine bir bıçak dayamış olarak yakaladığım büyükanne, hareketsiz. Ne kendi kıpırdıyor, ne de bıçağı kıpırdatıyor.

- *Ne yapıyorsun burada? diye soruyor çocuk.*
- *Kendimi öldürmeye çalışıyorum."* (K, 43)

Bu cümleler okura, Özlü'nün imgelemindeki Bunni'nin sınırlarını verir. Bunni, ölümünü, zamanından daha erken arzulamaktadır.

Tezer Özlü'nün Erden Kıral'la evliliğinden olan kızı Deniz'in, dokuz yaşlarında annesine söylediği *"insan görürken düşünüyor. Belki de düşünen aslında gözlerdir"* (ZDY, s.23) sözleri, okuru, Özlü'nün yaşamında kendisini en iyi anlayan kişinin kızı olduğu fikrine götürür: *"Ne ilk, ne ikinci kocam anladı. Belki bir tek kızım anlamıştır"* (ZDY, s.23). Ancak, onu çok iyi anlamasına rağmen, Deniz'in annesine olan uzaklığı da bir gerçektir: *"benim anneme yabancı olduğum gibi o da bana yabancı."* (K, s.48) diyen Özlü, kızına da uzak kalmıştır.

Sezer Duru (Süm), Tezer ile aynı 'karanlık kilise'de eğitim görmüş, ondan bir yıl önce İstanbul'a gelmiştir. Özlü'nün kendisini en yakın hissettiği aile bireyi ve arkadaşıdır. Sennur Sezer, Özlü'nün, Süm figürünü, tarafsız çizmeye çalıştığını dile getirir (SEZER 1997:52).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

Evde kendine ait bir odası ve kitaplığında birçok kitabı olan ağabey Demir Özlü ise, yazar olması nedeniyle, Tezer Özlü'yü yazar çevresine yakınlaştıran isimdir. Eserlerde, aileden uzak, daha rahat bir birey olması dışında, silik bir biçimde anlatılmıştır.

3. Bireysel Sıkıntılar

“*Oturduğu semte, sokağa, yaşadığı her şeye öfke*” duyarak büyüyen (ÇSG, s.23) Tezer Özlü, çocukluğunun, ailesinin, okuduğu okulun, evlendiği kocalarının, oturduğu evlerin şokunu yaşamıştır. Tüm bu sıkıntılara onun “*başkaldırması, kendi kendine bir yaşam kurma isteği, başkalarından farklı olmaya çalışması acımasızca cezalandırılır. İlk intiharı da bu başkaldırının bir uzantısı, bir dışavurumu gibi yazılmıştır*” (BAŞAR 1986:44).

Özlü, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde, Müslüman mahallesinden çıkıp, Hıristiyan Katolik okulunda eğitim görmenin bir çocukta yarattığı derin sarsıntıyı anlatır.

Leylâ Erbil, “*Tezer Özlü'nün sıkıntılarının, büyük ölçüde, kıskırtilan bu toplumsal şiddetten*” (ERBİL 2001:14) kaynaklandığına inandığını belirtir. Toplumsal bir sorunun ardından yaşadığı hastalık dönemleri, Özlü'nün bu konularda hassas biri olduğunu gösterir.

Kızı Deniz'in anket defterindeki sorulara 6 Aralık 1985'te cevap veren Özlü'nün, “Allah'a inanıyor musun?” sorusuna verdiği “*Allaha inanıyorum*”³ cevabı ve Leylâ Erbil'e mektuplarında ondan dua istemesi, onun ölmeden önce Allah'a tekrar inanmaya başladığını gösterir. Hâlbuki yazar, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde, bir gece Tanrı'ya inanmamaya başladığını belirtir: “*Tanrının var olmayacağına inandığım geceye dek, ona hepimiz için uzun uzun yakarıyorum*” (ÇSG, s.9). Tüm bu sıkıntılarının dürtüsüyle, Özlü, topluma ve insanlara olan tepkisini, intihar ederek göstermek, insanlardan öç almak ister. Bu şekilde alamadığı intikamının Özlü'de bıraktığı etki ise, artık onun da acımasız oluşudur. İnsanlarda bulamadığı sevgiyi, yazarlarda ve bu yazarların kahramanlarında arar. *Yaşamın Ucuna Yolculuk*'ta anlattığı Kafka, Svevo ve Pavese'nin yaşamlarının ve ölümlerinin peşine düşen, çok sevdiği bu yazarların anlatılarında yaşayan ben-anlatıcı, artık bu acıları ruhunda duymuş, çocukluğunun taşra bahçelerindeki erik ağaçlarının durgunluğundan sıyrılmıştır.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bir Usta, *Bir Dünya: Tezer Özlü*, Haz. YKY, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, s.9.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

3.1. Ölüm ve İntihar Düşüncesi

Ölüm ve intihar düşüncesi, Özlü'nün ilk öykülerinden başlayarak, son romanına kadar kendini hissettirir. Özlü'nün 1966'da yazdığı öyküsü "Kar"da, nine, ölüm ve intiharla özdeşleştirilmiştir. Anlatıdaki çocuk ise, ninesinin intihar girişimine tanık olduğundan, bu olayı hiç unutmayacaktır. Anlatıcının öyküdeki son sorgusu ise, düşündürücüdür: "*Uyandıgımda kendimi annemin koynunda mı bulacağım? Yoksa bambaşka bir boşlukta mı?*" (EB-ES, s.20). Bu ifade, Özlü'nün kendi çocukluğunu anlattığı öyküde, çocuk gözüyle annesine duyduğu güveni, annenin gitmesi durumunda ise, boşlukta kalacağını ifade eder. Boşluk ise, çocuğu ölüm ve intihar düşüncesine, ninesi gibi olmaya itecektir.

Çocukluğun Soğuk Geceleri'nde, ölüm fikri, anlatıcıyı bir süre takip eder. Ancak anlatıcının intihar deneyiminin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra, bu fikir peşini bırakır. *Yaşamın Ucuna Yolculuk* ise, ölüm ve intihar düşüncesinin değil, anlatıcının bu fikrin peşine düşmesini anlatır.

"[Y]aşam için bu kadar çok dürtünün olduğu yerde ölüm de çoğalır." (K, s.36) diyen Özlü de, kendi ölümünü çoğaltmış, yaşamı ölümle, ölümü de yaşamla tanımlamıştır.

İlk kez İstanbul'a geldiklerinde, teyzesinde kalırken yan odada duran dokuz yaşındaki kuzeninin ölüsü, ölümün Tezer Özlü'ye ilk görünüşüdür (YUY, s.21). Bu anının ardından Özlü, ölüm düşüncesinden uzun süre kurtulamamış, intihar teşebbüsünde bulunmuştur: "*Ölüm düşüncesi izliyor beni. Bunun belli bir nedeni yok. Beni kendimi öldürmeyi denemeye iten bir kaygı*" (ÇSG, s.12). Özlü, güzel ölü bedeniyle insanlardan öğ almak istediği halde, bunun belli bir nedeni yoktur.

"Tezer, benim tanıdığım ilk başkaldırıdır." (YAVUZ 1997:24) diyen Hilmi Yavuz, *Eski Bahçe*'yi okuduktan sonra, Özlü'nün bu kitabıyla 'ölüm'e doğru gittiğini belirtmiştir. Bu ilerleyişini, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*'la daha da öteye götüren Özlü, ölümün kendisine ne kadar yakın olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

"*Yaşamın sonu hiçbir zaman bana irak gözükmedi. Her yüzde, her solukta, her büyüyende, her yaşlananda, her sarılmada, her sabahta gördüm yaşamın sonunu*" (YUY, s.33).

Doğan Hızlan'a göre yazarın, "*Aile ilişkilerinin, anılar belleğindeki o paslı izi, gerçeğin her türlüünü yanar döner bir*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

ustalıkla kullanışı, ölüm temasının hep kendi egemenliğini anımsatmasından” (HIZLAN 1997:26) olacaktır.

Görüldüğü gibi, ölüm temi, Özlü'nün eserlerinde, yoğun bir şekilde görülür. Ancak bu tem, okuru ürkütmez, sıkımsaz. Ölüm, Özlü'nün yalın anlatımıyla, onu yaşama bağlayan bir düşünce olmuştur.

3.2. Psikolojik Hastalıklar ve Şok

Çocukluğun Soğuk Geceleri'nde ana karakterin yatırıldığı psikiyatri klinikleri ve yaşadığı elektroşoklar, Özlü'nün geçirdiği hastalıklarla dönem olarak paralellik gösterir. Tezer Özlü'ye manik-depresif tanısı konmuştur. Sezer Duru'nun deyişiyle, Özlü'nün bu hastalığı, “*çevresindeki insanlardan bir darbe yediğinde, ona yapılan haksızlıklara dayanacak gücü kalmadığında, toplumun büyük olaylara gebe olduğu, insanların öldürüldüğü, işkence gördüğü zamanlarda*” depresmiştir (DURU 1997:16). Aynı eserde, roman kahramanının genç yaştaki intihar deneyiminden sonra yatırıldığı bir psikiyatri kliniğinden çıkarılırken, diğer hastaların ona bakıp, “*Çıkacağımı sanıyor!*” (ÇSG, s.13) demeleri, düşündürücüdür. Özlü, bu kliniklerde daha uzun süreler yatırılacak, hastalığı yıllar içinde nüksedecektir. Kendisini tedavi etmek isteyenlerin, onur kırıcı muamelelerine uğrayacaktır.

Özlü'nün, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde anlattığı, Süm'le gittiği (*Guguk Kuşu*) filmi, yazar için derin bir önem taşır.⁴ Filmde, bir hastaya elektroşok verilme sahnesi vardır. Bu acıyı daha önce yaşamış olan Özlü, diğer insanların filme bakışlarını şu ifadesiyle eleştirir: “*Bu insanlar “Guguk Kuşu” filmini de Napolyon'un yaşam öyküsü filmini de, limana yanaşan beyaz yolcu gemisini de, vitrindeki yeni sonbahar giysilerini de aynı gözle seyredebiliyorlarsa, elimden ne gelir?*” (ÇSG, s.40)

Kendisine verilen elektroşoku, giyotine benzeten Özlü, şok esnasında, “*Bir an ölümün, bilinmeyenin, hiçbir içinde*” (ÇSG, s.55) olduğunu belirtir. Ayrıca, Özlü'nün hastanelerde karşılaştığı aşağılayıcı muameleler, hemşire ve hastabakıcıların kullandığı alçaltıcı üslup ve takındığı küçümseyici tavırlar, yazarın bu hastanelerin insanı iyileştirmekten çok, daha da hasta edeceğini fark etmesini sağlar ve yazar, şu itirafta bulunur: “*Beni iyileştiren ne şok.*”

⁴ Orijinal ismi "One Flew Over the Cuckoo's Nest" olan film, 1975 yılında Amerika'da, Milos Forman'ın yönetmenliğinde çekilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Guguk_Kuşu_\(film\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Guguk_Kuşu_(film)) . Erişim:25.07.2009.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

Ne de ilaçlar. Beni iyileştiren, bu kliniklere bir kez daha kilitlenme olasılığının verdiği büyük ve derin korku” (ÇSG, s.56).

Özlu'nün, 1973'ten 1985'e kadar olan sürede hastanelerden uzak yaşamasına karşın, son yıllarında yakalandığı kanser, onu tekrar doktorların eline, hastanelere bırakır. *“Sinir hastanesinden çıkıp, kendini kanserin kucağında”* (ERBİL 2001:64) bulur. Önceleri akışına bıraktığı hastalığı, yaşamının son dönemlerinde, Özlu'yü tedaviyi kabul etmeye zorlar.

3.3. Kaçma Düşüncesi

Anne ve babasının memuriyetleri nedeniyle çocukluğunu Simav, Ödemiş ve Gerede gibi yerlerde geçiren Özlu⁵, henüz çocukluk dönemindeyken İstanbul'a gelir ve Avusturya Kız Lisesi'nde okumaya başlar. Taşrada geçen çocukluktan sonra gittiği yabancı bir dil ve dinin kabul gördüğü bir okulda eğitime başlayan Özlu, atlatılması güç bir sarsıntı yaşar. O ne yaşadığı Müslüman mahallesine, ne de okuduğu Hıristiyan okuluna ait değildir. Konuşabildiği bu iki dilin, iletişim kuramadığı ailesinin ve toplumun, müstakil bir yaşamı imleyen halıları, koltukları, misafir odaları olan evlerin arasında kalır. Oturduğu sokağa, eve, koltuklara, kışın bir türlü ısıtılamayan odalara öfke duyarak büyür. Bu yüzden yaşamın sokaklarda olduğunu düşünür.

Yaşamın Ucuna Yolculuk'ta bir adım ileriye götürdüğü gitme isteğini anlattığı, artık eyleme dönüştürmüştür. Gitmek, anlattığı için sonsuzluğu ifade eder: *“Bırak kentleri, bırak yapıların görkemini, yoksulluğunu, bırak yolları, istasyonları, insanları, yabancıları, sevdiklerini, çocukluğunu, ölen uzaklardaki insanların, bırak, bırak, bırak içinde seni kemiren seni bırak. Bak nerelere varıyor gökyüzü. Hangi zamanlara. Hangi sonsuzluğa. GİT”* (YUY, s.42). Dolayısıyla, yaşadıklarının tümünden kaçmak, sonsuz bir rahatlık bulabileceği bir yere gitmek ister. Hâlbuki okulda gördükleri ve okudukları, yaşadıkları mekândan çok farklı bir yerdir. *“Gidebilmeyi, kalmak zorunda olmamayı, bırakılmışlığın tadını seven, mutluluğun bütün evlerden kaçmak olduğunda ısrar eden Tezer Özlu”* (GÜRBİLEK 1999:99) bu nedenle, önce yurt dışına daha sonra da okulunu yarıda bırakıp Almanya'ya gider (1963) (DURU 1997:14). Özlu, gitme isteğinin, onu 'ölüm'den uzaklaştırdığını düşünür. Belki de bu yüzden, gitmek onun için bir çıkış yolu olmuştur. Bu isteğini, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*'ta şöyle belirtir:

⁵ Komisyon: *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Cilt 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.669.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

“Gitmeliyim. Gitmeliyim. Gitmeliyim. (...) yitip giderken, işte ancak o zaman uzaklaşıyorum yaşamın sonundan” (YUY, s.116).

Özlü'deki gitme isteği, kendini ve aklını, toplumun yabancılaştırmaktan kurtarma isteğiyle ilgilidir. Herkes gibi olmak istememesi, insanlar akıllıysa onun “çılgın” olmak istemesi toplumdaki kaçışıyla açıklanabilir. Özlü, bu dürtüsünün ve sınır tanımazlığının bir sentezini şöyle yapar: *“Benim en büyük mutluluğum her şeyden kaçmak. Her şeyden. Tüm çocuklardan. Tüm acılardan. Tüm sevgilerden. Tüm orgazmlardan. Tüm gecelerden. Tüm günlerden. Her hilal aydan, her ülkeden. Her sınırdan”* (ZDY, s.42).

3.4. Sol Duyarlılığı

“Ne 12 Mart döneminde, ne öncesi ne de sonrası devrimci mücadele içinde kendime bir yer vermiş değilim. Düşünce ve davranışlarım küçük burjuva özgürlüklerinin sıkıcı sınırlarını yıkmaktan öte bir anlam taşımaz.” (ÇSG, s.52) diyen Tezer Özlü, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde, bir elektroşok sonrasında, şu cümleyi kurar:

“Ölüyorum, devrimci mücadeleyi bensiz sürdürün” (ÇSG, s.52).

Bu, Özlü'nün vasiyet niteliğindeki bir seslenişidir. Hâlbuki Tezer Özlü, sol mücadelenin içinde aktif bir şekilde yer almamıştır. Özlü'nün bu sözlerine ilişkin, Leylâ Erbil şu ifadeye bulunur: *“Devrimci mücadele zaten onsuzdu. Vicdana yerleşmiş olan tarihi bir sorumluluk duygusuyla eksilenmedir bu. Giderek bir çeşit vasiyettir”* (ERBİL 1997:30).

Erbil'in belirttiği gibi Özlü'nün, içinde yer alamadığı sol mücadele, onun için önemli bir sorumluluktur. Ancak, yaşadığı ülkenin bu mücadele için uygun olmadığı da farkındadır. 1977'de yaşanan kanlı 1 Mayıs'tan sonra Erbil'e dediği gibi, burası onların değil, onları öldürmek isteyenlerin yurdu. (DURU 1997:14) Bu nedenle yazar, daha sonra yaşamın ucuna yolculuğunda *“Dünyanın hiçbir yerinde artık insan hakları için çaba gösteremem.”* (YUY, s.24) diyecektir.

Eray Canberk, Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde anlattıkları için, *“gerçekten yüreklilikle ve siyasal bir tavır almadan anlatabildiği olgular”* dır (CANBERK 1996:38) der. Özlü, siyasal bir tavır almadığı halde, en çok faşistlerin zulmünden çekinmiştir (K, s.75).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

4. Duygusal Birliktelikler, Aşk ve Cinsellik

Aşka ve duygulara en az yaşam ve ölüme yakın olduğu kadar bağlı olan Özlü, birçok birliktelik yaşamış, üç evlilik yapmıştır. Son evliliği, ilk iki kocasında (Güner Sümer, Erden Kıral) bulamadığı, ancak son eşi olan Hans Peter(Marti)'de bulduğu, sevecenlik ve yumuşaklıktan ileri gelir. Aşkı ikinci yarısı olarak gören Özlü, cinselliği de, insan olmanın en güzel yanı olarak görür. Ancak yazar, toplumun kişiyi, cinsel anlamda bastırmasına ve bir kişiye bağlamasına karşı çıkmıştır.

4.1. Özlü'nün Birliktelikleri

Aşk, Tezer Özlü'nün "*yedek canlısı*" dır (ZDY, s.34). Bu nedenle aşk olmadan kendini eksik hissedecektir. Özlü aşka ve erkek bedenlerine, "*kendi "ben"ime dayanabilmek için*" (YUY, s.84) bu kadar yakın olduğunu söyler. Bu isteğini, varoluşunun en güzel inceliği olduğundan kimseye kısıtladığını belirtir (YUY, s.64). Kendi ben'ine dayanabilmek için sığındığı ve aşkı aradığı kocaları (Sümer ve Kıral) ise, Özlü için daha dayanılmaz bir süreç getirmiştir. Bu nedenle, "*iki kocanın hem sevdiği hem hırpaladığı, iki kocayı hem seven, hem hırpalayan, iki koca tarafından hem aldatılan, hem iki kocayı aldatan*" (YUY, s.65) bu kadın, tekrar kendi benine dönmüştür.

Tiyatro oyuncusu ve yazar olan ilk eşi Güner Sümer'le nikâhını anlattığı *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde, Özlü, sevmeden evlendiğinin farkındadır (s.42). Niçin evlendiğini de tam olarak kestiremez. Paris aşığı olduğunu belirttiği eşi Sümer, Paris'e gittiğinde, kendisinin daha mutlu olduğunu sezer, geldiğinde kendi huzurunu bozacağını bildiğinden, eşinin hep böyle uzak kalmasını ister. Psikiyatri kliniklerinde yattığı bir dönemde ise, Güner Sümer'den boşanır. Çünkü Özlü, "*bir an önce ondan ayrılmak, daha çocuksu sevgiler yaşamak*" ister (ÇSG, s.41).

Dost olamamalarını sorgulayan Özlü, bunun nedeninin bir bakıma toplumun kurallarında olduğunun farkındadır. Leylâ Erbil'e mektuplarında bunu şöyle dile getirir: "*Bizler belki de kendi kendilerine yaşaması gereken, ama belki de toplumumuz buna elvermediği için evlilikler yapan kadınlarız...*" (ERBİL 2001:60) Bu evliliklere rağmen yalnızlığını koruyan Özlü'nün şu sorusu bu konudaki görüşünü anlatır: "*Neden dost olmadan, erkek-kadın, karı-koca olmaya çalışıyoruz?*" (ÇSG, s.43)

Sümer'den boşandıktan sonra Özlü, ikinci evliliğini yönetmen olan Erden Kıral'la yapar (1968). Kıral onun için, "*sert, kesin davranışlı, kişiliğini henüz pek anlayamadığı*" (ÇSG, s.50) bir

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

kocadır. Boşandıktan sonra birbirleriyle daha dürüstçe konuştuklarını Leylâ Erbil'e bir mektubunda anlatan Özlü, ilişkileriyle ilgili şu yorumda bulunur: “Herkesle beni aldattı, ben de onu herkesle aldattım. (...) Bu boşanma, ikimizin ilişkisini, bir araya gelsek de, gelmesek de, her türlü yalandan arındırdı” (ERBİL 2001:49). Ancak buna rağmen Özlü, Erden Kıral'dan, özellikle Deniz'in ikisi arasında büyümesi gerektiğini düşündüğünden, vazgeçmek istemez (ERBİL 2001:49).

Özlü, Kıral'dan boşandıktan sonra fotoğraf sanatçısı ve ressam olan son eşi Hans Peter Marti ile evlenir. Leylâ Erbil'le Hans Peter'i tanıştıran Özlü, Peter için, “Bu adam benim ölümüm Leylâ” , “Bak bak bu benim ta kendim! Kafatasım bu; kendi ölümüm!” (ERBİL 2001:11) demektedir. Bu sözler, Özlü'nün yaşamının sonunun da Hans Peter'le olacağını hissettiğini belirttiğinden dikkate değerdir. Gerçekten ilk sevdiği insan olduğunu söylediği Hans Peter'le tanıştıklarında henüz Erden Kıral'dan resmi olarak ayrılmamıştır. Halen Erden Kıral'ı sevdiği halde, Hans Peter'le birlikte olması, Özlü'nün aradığı sevilmeye isteğinden kaynaklanır. Erbil'le buluşmalarında bu nedeni açıklar: “Berlin bursunu sanki bunun için kazanmışım, bu adam için gitmişim, iki kocamda da bulamadığım o şefkati bulmak için, aldım getirdim onu işte! Ölümümü bulmaya gitmişim sanki...” (ERBİL 2001:12)

Erbil'e göre, Özlü'nün, severek ayrıldığı Erden Kıral'dan sonra Kıral'ı sevmesine rağmen birlikte olduğu “Hans Peter'de bulduğu yumuşaklık, sevecenlikti” (ERBİL 2001:17). Özlü, birlikteliklerini en iyi açıklayan yorumu ise şöyle yapar: “Kendi sınırsızlığım içinde yalnız kalmaktan korkuyordum ve bir insanın sınırlarına gereksinmem vardı” (YUY, s.92).

4.2. Cinsellik ve Yansımaları

Özlü'nün eserlerinde öne çıkan diğer bir tem cinselliktir. Özellikle, *Eski Bahçe-Eski Sevgi*'deki öykülerinde ön plana çıkan cinsellik, anlatıcının, ilk çocukluk yıllarına döndüğü, babası ve babaannesi Bunni'nin soyutlaştırıldığı öykülerde dikkat çeker. Özlü'nün 1964'te yazdığı ilk öykü olan “Dönüş”te cinsellik, imgelerle, üstü kapalı bir biçimde ifade edilir:

“Onu bekledim. Gelsin. Elimi tutsun diye. Ufak adımlarla çıktı. Bana yaklaştı.

- Ölmüş mü?
- Hayır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

Öldüğünü anlamıştım. Ben de öldüm. Babam da. Hepimiz. Sonra ufak kasabada dolaştık. İnce bacaklarım açıldı. Babamı bekledik. Geldi” (EB-ES, s.9).

Ayla Gökmen, alıntıda belirtilen “baba”nın bir simge olduğunu belirtir. Gökmen’e göre, ince bacakların açık olması, cinsel ilişkiye hazır olmayı, ölüm ise, orgazmı belirtir. Gökmen, görüşlerini şöyle sürdürür: “Doğumumuzla taşıdığımız libido (yaşamsal enerji), karşılaştığı ilk aşk nesnesi ile kendilerini gerçekleştirmek ister: bu da anne-baba olur. Ancak bu durum bir tabudur ve bastırılır. Doğal olarak, kız çocuğu baba için (simgesel ve imgelem düzeyde bile olsa) duyduğu ensest arzu onda bir çeşit suçluluk duygusuna itecektir” (GÖKMEN 2001:118).

Benzer bir anlatım, Özlü’nün 1965’te yazdığı ikinci öyküsü olan “Eski Bahçe”de de vardır:

“Korkum ninemin kaybolması ile başladı. Ninem, babam, ben bahçede saklambaç oynuyorduk. Ben ebe oldum.

(...)

Gel otur yanıma. Sevişelim seninle.

Başlayamam.

Neden?

Korku veriyor bana. Hep düşünceler. Bir gün boşalırken ölmek istiyorum. Ya da onu öldürmek” (EB-ES, s.13).

Saklambaç oyunu, öyküde simgesel bir niteliğe bürünmüştür. Bu kez, “baba” figürüne, “nine” katılır. Ayla Gökmen’in belirttiği gibi, “bu durum ona “korku” vermekte, çünkü “ölüm”ü çağrıştırmaktadır. Anlatıcı bu “korku” güdüsünün, başka deyişle “ölüm” içgüdüsünün nereden kaynaklandığını bulmak için kendini sorgulamaktadır” (GÖKMEN 2001:119).

Çocukluğun Soğuk Geceleri’ndeki ana karakter, henüz çocukluktan başlayarak, cinselliğe ve erkek bedenine duyduğu merakını şöyle dile getirir: “Sevişmeyi kendi gövdelerimizde tatmaya, kendi bedenlerimizde öğrenmeye koşullandırılıyor. Erkek gövdelerine, erkek organlarına yabancılığımız giderek büyüyor” (ÇSG, s.24).

Yaşamın Ucuna Yolculuk’ta ise, ben-anlatıcı olan kadın, aşk ve cinsellikle ilgili, geçmişini değerlendirir. Açık bir dille, aşka ve cinselliğe olan eğiliminin nedenini şöyle dile getirir: “Birinci kocamı da, ikinci kocamı da, güzel tenli son sevgilimi de, çeyrek yüzyılda

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

sevdiğim ya da becerdiğim hepsini, kendi "ben"ime dayanabilmek için yalnız yanımda taşıdığımı algıladım" (YUY, s.84). Aşk, eserde de belirtildiği gibi Özlü'de, yaşama ve kendi "ben"ine katlanmayı sağlamıştır.

Eserlerinde cinselliği, aşkla ve kendisiyle özdeşleştirmiş olan Özlü'nün yorumları, yaşadığı dönemlerin anlatılarına yansımalarıyla daha rahat sınıflandırılabilir. İlk öykülerindeki, cinselliğe dayalı yabancılaşma ve korku, daha ileri zamanlarda yazdığı romanlarında belirttiği şekilde, yerini, önce bir hazza, sonra ise, sıradan bir ihtiyaca bırakmıştır.

5. Okul ve Öğrencilik Yaşantısının Yansımaları

Okul ve öğrencilik yılları, çocukluk dönemiyle birlikte, Tezer Özlü'nün yaşamında onu en çok etkilemiş olan, anlatılarında kahramanlarıyla geri dönüşler yaparak anımsadığı, önemli dönemlerden biridir. Karanlık bir kilise olarak gördüğü, nasıl yaşadıklarını bilmediği, kapalı kapılar ardında duran rahibelerin eğitiminden geçtiği, kendi kültürü ve dilinden başka bir kültür ve dile alışmak zorunda bırakıldığı bu okul, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde yazar-anlatıcının ifade ettiği üzere, onda kaçıp gitme isteği uyandırmıştır. Bunni dışında ailesindeki tüm bireyler okula gidiyordur. Anne ve babası öğretmendirler. Müdürlük ve müfettişlik yapmış olan baba ise, okuldaki disiplini, ev yaşamına da yansıtmak ister. Evdeki bu resmi ortam ve kötü koşullarda yaşayış, çocukları aileden uzaklaştırır. Her biri evden kaçmak ister. Okulda ise kültür yabancılaşma çeken çocuk, okul ve aile arasında yaşadığı çevreye de uzaklaşır. Yaşadığı bu kültür şokunu, bir yazısında Özlü, şöyle dile getirir: *"Bu kitapta bir şoku anlatmak istedim. On bir yaşındaki, bir Türk küçük burjuva ailesinin çocuğunun, 20 yaşına dek okumak için gönderildiği İstanbul kentindeki çeşitli yabancı okullardan biri olan Avusturya okulunda karşılaştığı Batı kültür ve eğitiminin yarattığı şoku"* (ÖZLÜ 1997:145).

"Yaşamlarının karanlık odasından bir şeyler görebilme isteği boşuna" (ÇSG, s.18) dediği rahibelerden öğrendiklerine, yaşamında ihtiyacı olmayacağını düşünen Özlü, okulu bitirmeden bırakır. Daha sonra babasının ricasıyla İstanbul Erkek Lisesi'nin sınavlarına dışarıdan girerek liseyi bitirir (DURU 1997:15).

6. Çocukluğun Eserlere Yansımaları

Özlü'nün daha çok *Eski Bahçe*'de ve *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde anlattığı çocukluk dönemi, daha sonraki eserlerinde de sürekli anımsanacaktır. Özlü'nün çocukluğu, anne ve babasının öğretmen olmaları nedeniyle Simav, Ödemiş ve Gerede'de geçmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

Ancak bu yıllar, onun için, pek de iyi şartlarda geçmemiştir. Özlü, yaşadığı kötü şartları ve çocukluğun sınırlarını hiç sevmemiş, korkunç bulmuştur. Çocukluk, onun için kurtulması gereken bir 'tutukevi'dir (YUY, s.112).

Zaman Dışı Yaşam'ın kahramanı olan kadının, geçmişindeki intiharını anımsaması ve intihar sonrası kendinden geçtiğinde gördüğü hayali dikkat çekicidir. Kadın, bu hayalde, "20 yaşında bir kız olarak 6 yaşındaki halinin elinden tutmuş buğday tarlaları içinden koşmaktadır" (ZDY, s.36). Bu hayal, Özlü'nün çocukluğuna geri dönme isteğini ifade eder. Altı yaşındaki dünyaya bakışıyla yirmi yaşındaki bakışı arasında fark vardır. Bu fark, anlatıcıyı, intihara kadar götürmüştür. Özlü'nün çocukluğu, "buğday tarlalarında dünyayı görmeye çalıştığı"(YUY, s.97) yaşamın ve dünyanın sonsuzluğunu keşfetmek istediği günlerdir. Daha sonra İstanbul'a taşınan aile, Özlü'yü taşradan uzaklaştırırken, onu şehrin yabancılığına bırakır.

Çocukluğunun, Özlü'yü bunaltan, soğuk, uykusuz, yalnız ama iç içe geceleri, yazarı, "gitmek" isteğine götürmüştür. Özlü'nün aşağıdaki alıntısı, kendisini sıyırmak istediği –bir o kadar da geri dönmek istediği- çocukluğunu yorumlar niteliktedir:

"O yıllar öldü. O yılları bize öldürecek biçimde yaşattılar" (ÇSG, s.24).

7. Mekâna ve Düşünceye Yansımasıyla Doğu ve Batı

1977'deki 1 Mayıs kutlamalarında uğranılan saldırılardan sonra Özlü'nün Erbil'e dediği "burası bizim yurdumuz değil ki, burası bizi öldürmek isteyenlerin yurdu!" (ERBİL 2001:14) sözleri, onun niçin bu kadar çok "gitmek, gitmek, gitmek" istediğini de açıklayıcıdır. Hâlbuki Özlü, dünyayı, insanları, yaşamayı İstanbul'da, Türkiye'de algılamıştır. Ancak, istediği gibi yaşayamaması nedeniyle Özlü, "Güzel Türkiye'nin her zaman bir tutukevi olduğunu, tutukevi olarak kalacağını" (K, s.50) düşünür.

Daha sonra gittiği Berlin'de gördüğü Türk işçiler için, "yaşamları gibi, ölümleri de ellerinden alınmış insanlar." (YUY, s.41) diyen Özlü, bu kenti, "Yarısı Doğu, yarısı Batı, arası Türkiye" (YUY, s.16) olarak niteler. Batıyla Doğunun bir arada yaşadığı bu kentte kültür etkinlikleri yoğundur. Ancak kent, Doğuyu da içinde barındırdığından Özlü, şu yorumda bulunur: "Kitaplıklar, okumalar, kültür haftaları, ama bakıyorsun, bizimkiler, yemyeşil bir cami kuruyor" (ERBİL 2001:26).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Her zaman sınırsızlığı dileyen Özlü'nün Batı'da bulunduğu başına buyrukluğunu, onu Batı'ya yöneltir. Ayrıca, Hans Peter'le evleneceği dönem, karşılaştığı bürokratik sorunlar, işlerinin sürekli yokuşa sürülmesi de, Özlü'yü Türkiye'den uzaklaştırarak, "*İnsan ruhu olarak yaşamayan bir toplum*" (ERBİL 2001:60) olarak nitelediği Zürih'te yaşamaya iter.

8. Sanat Duyarlılığı ve Sanatçı Çevresinin Yansımaları

Daha önce de belirtildiği gibi, ağabey Demir Özlü'nün edebiyatçı olması, Tezer Özlü'yü yazın dünyasına daha çok yaklaştırır. Küçük yaşta, Dostoyevski, Tolstoy, Çehov, Gogol, Steinbeck, Hemingway, Lagerlöf, Camus, Rilke, Hölderlin, Goethe, Schiller gibi yazarları yakından tanımış, Demir Özlü aracılığıyla Hilmi Yavuz, Ferit Edgü, Oğuz Alpaçın, Ahmet Oktay, Ergin Ertem, Önay Sözer, Fethi Naci gibi yazarlarla tanışmış, birçoğuyla dostluk kurmuştur (DURU 1997:13). Bu isimler dışında, Leylâ Erbil'le de yakın bir dostluk kuran Özlü, Can Yücel'e de yakındır.

Yazın çevresiyle ve yazınla kurduğu yakınlık, Özlü'yü yaşadığı acıların dürtüsüyle yazmaya iter. "*Acılar olmadan yazılabilir mi. Edebiyat, yaşam ve ölümün sınırlarının artık acıları tutamadığı, tutmaya yeterli olmadığı yerde başlamıyor mu*" (YUY, s.76) diyen Özlü, bu acılarını, eserleriyle somutlaştırmıştır. "*Yazı yazmak isteğinin dış dünyaya karşı bir tür savunma olduğunu*" (K, s.65) düşünen yazar, aynı zamanda, en yakın dostlarını da sevdiği yazarlarda bulur ve bunu şu şekilde sorgular: "*En yakın dostlarım romanların kahramanları gerisindeki yazarlar mı olmalıydı*" (YUY, s.38). Yazın çevresinden de dostlar edinen Özlü, en yakın dostu olarak Pavese'yi görür.

Yazarın, *Kalanlar*'daki günlük parçalarında açıkça dile getirdiği sanat sevgisi, çevresinde bulamadığı kalabalığın bir sonucu gibidir. "*Yalnız değilsin. Mozart seninle. Pavese seninle.*" (K, s.35) diyen Özlü, "*Böylesi bir duyguyu hiç tatmamıştım.*" (YUY, s.9) dediği "*Bırakılmışlığın tadı*" nı, Pavese'nin eserleriyle yaşamıştır. Pavese ve kendi arasında benzerlikler kuran Özlü, Pavese ile aynı gün doğduğunu şaşarak öğrendiğini belirtir.

Ayrıca, yazarın *Eski Bahçe*'deki "Hayalet Oğuz" adlı öyküsü, Özlü'nün, dostlarını eserleriyle iç içe kıldığı bir anlatıdır. Yazar, diğer öykü ve anlatılarında da yazın çevresindeki arkadaşlarını kişileştirmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

9. Gündelik Yaşam

Tezer Özlü, eserlerindeki otobiyografik içerikte, gündelik yaşama da yer vermiştir. Gezdiği sokakları, oturduğu kahveleri, yaşadığı evleri hem betimlemeleriyle bir tablo çizer gibi, hem yalın diliyle o ânı tekrar yaşıyor gibi aktarır. Aşağıdaki alıntı bu yorumu destekler niteliktedir:

“Otobüse biniyorsun. Kente doğru. Senden başka bir Amerikalı var. Şoför de yabancı. Büyük otobüste üç yabancısınız. Hamburg’da Pazar günü cansız. Tek yaşayan rüzgâr. Şoför kaset çalıyor. İnsanın içinde duygular uyandıran gelişigüzel bir müzik” (YUY, s.25).

Yazarın, *Eski Bahçe-Eski Sevgi*’deki 1973’te yazdığı öyküsü “Cafè Boulevard” bu anlatıma örnek oluşturur:

“Cafè Boulevard’a İstanbul’un her yanından gidilir, ama ben bu mahalleden gelip geçerek giderim. Günün ayrı saatlerinde ya da yılın ayrı aylarında bu yolların görüntüsü hiç değişmez. Boyacı gene ordadır. Şoförler gene hazır bekler, ütücü de durmadan kolalar” (EB-ES, s.43).

Yazar, anları ve anıları, gerçek yaşamındakiyle birebire yakın şekilleriyle verir. Anlattıklarını hem yaşar, hem de yaşatır. Gündelik yaşamın, Özlü’nün eserlerinde yoğun anlatılmasının nedeni, eserlerindeki “ben”in, Özlü’nün kendi “ben”inin anlatılara yansımaları olmasından kaynaklanır.

SONUÇ

Bir anlatıda ben-anlatıcının kullanılması, o anlatının otobiyografik olduğunu göstermez. Ancak otobiyografik metinlerde ben-anlatıcının kullanılması aktarımı rahatlatır. Yazardaki benlik duygusu, onu kendi yaşamını okura bir kurguda sunmaya götürebilir. Anlatıcı böylece kendi gerçeğini dile getirirken, kendisini doğrudan ortaya koymaz. Özlü’nün ben-anlatıcısı da yaşadığı acıları, kendini acındırmadan ancak, okurun şaşıracağı bir üslupla anlatır. Okur şaşırır, çünkü bir kadının anlatımında, böyle bir anlatım ve gerçeklikle çok az karşılaşmıştır.

Özlü’nün birkaç öyküsü dışında, hemen bütün eserleri yaşamöyküsel metinlerdir. Yazar, anlatılarını kendi ‘ben’ini merkeze alarak şekillendirmiş, kendi ‘ben’inde duyduklarını çıplak bir dille ifade etmiştir. Yeni bir anlatı yazmak değil, kendi anlatısını aktarmak istemiştir. Bu nedenle neredeyse bütün anlatılarında özne, kendisidir. Yaşadığı olaylara, okurun da tanıklık etmesini istemiş, kendi gerçeklerini okurdan sakınmamıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Ölüm ve yaşam temlerini anlatılarında bir döngü içinde kullanan Özlü, kendisini ve anlatılarını da bu döngünün bir parçası yapmıştır. Özlü'nün anlatılarında yaşam ölümü, ölüm yaşamı doğurur. Bu ölme ve olma isteği, Özlü'de, kimliğini bulamamış olmaktan ileri gelir. Küçük burjuva ailelerine mensup olmak, hem taşrada hem şehirde geçen sevimsiz çocukluk yılları, yabancı bir kültürün okulunda eğitim görüyor olmak, eğitim gördüğü okulun ve yaşadığı çevrenin çelişisini yaşamasına neden olur. Bu çelişki, Özlü'yü, yaşadığı değil, yaşayabileceği Avrupa'ya iter.

Kendi yurdunda mutlu olamayan, bir anne babayı, herhangi bir kökü kabullenemeyen, kendisini kimliksiz ve aidiyetsiz hissedene Özlü, Batıda da aradığını bulamaz. Bir parçası olmadığı sol düşünceyi savunamaz. Bu mücadele, yurdunda sonuçsuz kalır. Batıda bulunduğu ise, başkaldırabilme özgürlüğüdür.

Özlü, -hep yapmak istediği gibi- insan ilişkilerini değiştirememiş, ancak kendi doğrularını eserlerinde anlatmış, hayata kendi yorumuyla yaklaşmıştır. Ruhundaki başkaldırı ve sınırsızlığı, anlatılarının kurgularına yansıtmıştır. Bilinç ve bilinçaltının yer değiştirdiği anlatılarında, kurgu düzensizdir. Zaman ve mekândaki kırılmalar, yazarın yaşamındaki kırılmaların bir sonucudur. Yazarın hastanelerde geçirdiği uzun dönem ve yaşadığı şoklar, eserlerine, yansımıştır. Bu şoklarda, geçirdiği çocukluğun ve aldığı Batı kültürünün etkisi büyüktür.

Özlü, anlattıklarıyla ve anlatım biçimiyle, roman türüne yeni bir bakış getirirken, toplumun etik değerlerine de başkaldırmıştır. Kadının kadın olabilmesi, bedeniyle istediği yaşamı yaşayabilmesi gerektiğini savunmuş, bunun için mücadele etmiş, ancak bu tavrını, feminizme kadar götürmemiştir.

Yaşamın ucuna yaptığı yolculuğunda yalnız olan Özlü, inandığı şekilde her sınırdan kaçmıştır. Onu bu kadar çok aşka iten neden, bu sınırsızlık duygusudur. Kendi beninden kurtulup gökyüzüne varmak isterken, yabancı ülkelerde yaşamıştır. Özlü'nün yurdundan ayrı kalmasının nedeni kendi sınırsızlığını, gidebildiği yolların sınırsızlığında bulabilmiş olabilmesidir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

KAYNAKÇA

- ASLAN, Celal 2008. "Sait Faik Abasıyanık'ın Öykülerinde Otobiyografik Anlatım", *Milli Eğitim*, Güz 2008, Sayı 180, s.238-251.
- BAŞAR, Kürşat 1986. "Küçük Dünyanız Sizin Olsun", *Gösteri*, Sayı 73, Aralık 1986, s.44-45.
- CANBERK, Eray 1996. "Çocukluğun Soğuk Geceleri", *Gösteri*, Nisan 1996, s.38.
- ÇALIŞLAR, Aziz 1988. *Türk ve Dünya Edebiyatçıları*, Cilt 2, Remzi Kitabevi, İstanbul, s.304-306.
- ÇALIŞLAR, Aziz 1988. *Türk ve Dünya Edebiyatçıları*, Cilt 3, Remzi Kitabevi, İstanbul, s.330-331.
- ÇALIŞLAR, Aziz 1988. *Türk ve Dünya Edebiyatçıları*, Cilt 4, Remzi Kitabevi, İstanbul, s.199.
- DEMİRKIRAN, Kabil 2009. "Tezeller ve Tezerler", *Varlık*, Nisan 2009, Sayı 1219, s.15-18.
- DURU, Sezer 1997. "Kız Kardeşim ve Ben", *Tezer Özlü'ye Armağan*, Haz. Sezer Duru, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.11-20.
- DURU, Sezer 1997. *Tezer Özlü'ye Armağan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ERBİL, Leylâ 1997. "Bir Roman Okurken", *Tezer Özlü'ye Armağan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.30-35.
- ERBİL, Leylâ 2001. *Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- GÖKMEN, Ayla 2001. "Bir Ruh Çözümsel Okuma: Tezer Özlü'nün İçsel Dünyasına Öyküleriyle Yaklaşım", *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5, Mayıs 2001, s.109-124.
- GÜRBİLEK, Nurdan 1999. "Kendine Ait Olmayan Oda", *Ev Ödevi*, Metis Edebiyat, İstanbul, s.93-110.
- GÜRBİLEK, Nurdan 1999. "Memur Çocukları, Ev Ödevleri, Pazar Öğleden sonraları", *Ev Ödevi*, Metis Edebiyat, İstanbul, s.59-75.
- HAMBURGER, Kate 2006. "Ben-Öyküsel Anlatı", Çev. Şeyda Öztürk, *Kitaplık*, Sayı 100, Aralık 2006, s.106-125.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

- HIZLAN, Doğan 1997. “Gelişmelerin Hikâyecisi”, *Tezer Özlü'ye Armağan*, Haz. Sezer Duru, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.25-26.
- Haz. Yapı Kredi Yayınları, *Bir Usta, Bir Dünya: Tezer Özlü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996.
- [http://tr.wikipedia.org/wiki/Guguk_Kuşu_\(film\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Guguk_Kuşu_(film)), Erişim:25.07.2009.
- KARASU, Bilge 2006. “ “Ben” Edebiyatı Üzerine”, *Kitap-lık*, Sayı 100, Aralık 2006, s.129-131.
- Komisyon 2001. *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Cilt 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.669-670.
- NARLI, Mehmet 2009. “Otobiyografi ve Roman/ Otobiyografik Roman”, *Turkish Studies*, Kış 2009, sayı 4/1, s.901-909.
- NECATİGİL, Behçet 2000. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- ONARAN, Mustafa Şerif 2006. “ “Ben-Anlatıcı”yla Bilinmeze Yolculuk”, *Kitap-lık*, Sayı 100, Aralık 2006, s.132-133.
- ÖZLÜ, Tezer 2006. *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ÖZLÜ, Tezer 1997. “Çocukluğun Soğuk Geceleri Üzerine Söylemek İstediklerim”, *Tezer Özlü'ye Armağan*, Haz. Sezer Duru, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.145-146.
- ÖZLÜ, Tezer 2007. *Eski Bahçe-Eski Sevgi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ÖZLÜ, Tezer 2008. *Kalanlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ÖZLÜ, Tezer 1998. *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ÖZLÜ, Tezer 2005. *Zaman Dışı Yaşam*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- RANDALL, William L. 1999. *Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler*, Çev. Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- SEZER, Sennur 1997. “Tezer Özlü'nün Dünyası”, *Tezer Özlü'ye Armağan*, Haz. Sezer Duru, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.50-53.
- YAKIN, Aslı Yazıcı 2003. “Otobiyografi”, *Doğu-Batı*, Sayı 22, Şubat-Mart-Nisan 2003.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009*

YAVUZ, Hilmi 1997. "Mutti ile Hayalet", *Tezer Özlü'ye Armağan*,
Haz. Sezer Duru, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.23-24.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*